

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

Sfântul Noul Mărturisitor

NICOLAE

mitropolitul Kazahstanului

SUFLETUL
între boală și vindecare

*Învățătura Sfinților Părinți
despre lupta cu patimile*

ediția a doua

Traducere din limba rusă de
Adrian Tănăsescu-Vlas

editura
Σοφία

București

Responsăvârși Liturghia aceea și de fericire că poate să se roage pentru toți fiii săi duhovnicești, pentru toți păstoriții săi.

În Viața vlădicăi se spune că în 1947, în luna iulie, a plecat cu avionul din Alma-Ata ca să ia parte la o ședință a Sfântului Sinod. La îmbarcare, arhiepiscopul i-a binecuvântat pe toți pasagerii, fapt care i-a atras batjocurile acestora. În timpul zborului motorul a cedat, și avionul a început să cadă. În tot acest răstimp, vlădica se ruga pentru izbăvirea tuturor pasagerilor. Avionul a căzut într-un lac mlăștinos, însă nu adânc. După ce oamenii s-au liniștit puțin în urma spaimei pe care o trăseseră, s-au dus să-i mulțumească vlădicăi. Ca răspuns la scuzele pilotului, arhiepiscopul a răspuns: „Dumnezeu să vă ierte. Mulțumiți lui Dumnezeu și Preacuratei Lui Maici, și puneți-vă nădejdea în sfântul Ierarh Nicolae.”

A trecut la cele veșnice în ziua de 25 octombrie 1955. La înmormântarea vlădicăi, de-a lungul întregului drum între biserică și cimitir (în jur de șapte kilometri) sicriul lui a fost purtat pe umeri de către credincioși. Potrivit aprecierilor miliției, el a fost însoțit pe ultimul drum de către aproape 40 000 de oameni.

La Sinodul Arhieresc din august 2000, mitropolitul Nicolae a fost proslăvit ca mărturisitor în ceata noilor mucenici și mărturisitori ruși.

Cuprins

Ascultarea de diavol	7
Robirea inimii	23
Ce este patima?	34
Analiza patimilor omenești	40
Patimile trupești	40
Patimile sufletești	50
Conceptul general de patimă	91
Calea spre împărtășirea cu Dumnezeu	98
Lupta cu patimile	110
Dobândirea nepătimirii	126
Ostașii lui Hristos	160
<i>Viața Sfântului Nicolae, Noul Mărturisitor</i>	169

Ascultarea de diavol

Nu pe calea cea netedă și ușoară ajunge omul în veșnicile locașuri ale Părintelui Ceresc, ci pe cea strâmtă, îngustă și spinoasă a luptei, și a necazurilor, și a osteneții, după ce va fi dat la o parte pietrele cu care ne-am îngrădit noi înșine intrarea în Împărăția cerurilor, după ce va fi înlăturată necurăția pătimașă de care ne este încărcat sufletul.

Căderea în păcat a protopărinților noștri are o însemnătate de principiu pentru toată omenirea ce a urmat: ea definește toată viața ce a urmat, în direcția ei fundamentală și în conținutul ei esențial. Prin căderea în păcat, în viața omului sunt introduse principii străine firii de Dumnezeu zidite a omului. În sufletul acestuia se deschid alte izvoare, din care curge pe o altă albă o altă viață. Căderea în păcat aduce deja vătămare în firea noastră, și starea aceasta de vătămare a firii reprezintă izvorul patimilor.

Respect în esența sa, ea a fost o „încercare conștientă și liberă a firii zidite de a-și afirma autonomia”¹. „Cu toate că satana i-a smintit pe protopărinții noștri, nu le-a obligat libertatea, ci doar i-a amăgit; așadar, atunci când au călcat porunca, ei au păcătuit în mod liber, de bunăvoie.”² „De a sa voie a călcat Adam porunca și a ascultat de diavol”, spune Cuviosul Macarie cel Mare (Măcarie cel Mare, Omilia 12, întrebarea 8). Omul a păcătuit, de fapt, prin aceea că a mutat centrul vieții și activității sale de la Dumnezeu la el însuși: în locul voii lui Dumnezeu a afirmat voia sa ca principiu al activității sale. Autonomia omului s-a exprimat prin „năzuința lui de a deveni dumnezeu fără Dumnezeu”³.

Urmarea acestei năzuințe a fost faptul că „Adam a călcat porunca lui Dumnezeu și, ascultând de șarpele cel viclean, s-a vândut și s-a dat pe sine în stăpânirea diavolului, și în suflet – această preafrumoasă făptură – s-a îmbrăcat cu cel viclean” (Măcarie cel Mare 1, 7). Apariția în suflet a unei stări noi, pe care omul nu o cunoscuse până atunci – păcatul – a fost cel dintâi moment al încălcării voii lui Dumnezeu și al ascultării de diavol. Păcatul a intrat în om îndată

¹ Zarin S.M., *Аскетизм по православно-христианскому учению (Ascetismul potrivit învățăturii creștin-ortodoxe)*, Sankt-Petersburg, 1907, vol. 2, p. 220.

² Sfântul Teofan Zăvorâtul, *Начертание христианского правоучения (Schia și învățătura morale ortodoxe)*.

³ Zarin, *op.cit.*, vol. 2, p. 221.

după călcarea poruncii. Sufletul, fiind zidit după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, nu avea păcat (*ibidem*). Acesta i-a fost împărtășit prin actul amăgirii de către diavol și a fost primit de om prin actul încălcării voii lui Dumnezeu – prin călcarea poruncii. „Stăpânitorul cel viclean a îmbrăcat sufletul cu păcatul... El a îmbrăcat această parte neapărat trebuincioasă a omului, acest mădular neapărat trebuincios al lui, cu răutatea, altfel spus cu păcatul” (Măcarie cel Mare 2, 1). Și păcatul nu a atras numai sufletul, ci prin păcat „cel viclean a spurcat și a atras la sine omul întreg” (Măcarie cel Mare 2, 2). „Păcatul l-a luat pe om în a sa putere și, intrând în lăuntru lui, a pus stăpânire pe pajiștile sufletului până la tainețele lui cele mai adânci” (Măcarie cel Mare 41, 1); „toată firea lui a spurcat-o, a dus rob întreg sufletul în împărăția sa, nu a lăsat în el nici un mădular slobod de a sa stăpânire... ci l-a îmbrăcat pe tot în porfira întunericului” (Măcarie cel Mare 2, 1). „Drept aceea, în suflet a intrat viclenia patimilor întunecate” (Măcarie cel Mare 1, 7). Acum, „minteia lui stăpânească, văzătoare de Dumnezeu, a fost rănită și întunecată, și ochii lui, atunci când n-au mai putut privi cereștile bunătăți, au prins a vedea patimile” (Măcarie cel Mare 20, 4). Sufletul omului „nu poate nici – oricât ar dori – să-L iubească pe Dumnezeu, nici – oricât ar dori – să creadă, nici – oricât ar dori – să se roage” (Măcarie cel Mare 21, 2). „El pătimește mult

și îngrozitor, mânat încolo și încoace spre a sluji fiecărei patimi și fiecărui lucru de prihană. Primind poruncă de la demon, o împlinește fără să cârtească” (Teodor Studitul, *Povește către monahi*), „fiindcă din clipa călcării de poruncă a celui dintâi om împotrivirea față de Dumnezeu a pus stăpânire pe noi în chip ascuns sau la arătare, însă în toate” (Macarie cel Mare 21, 2). „Atunci, puțin câte puțin, a început să crească răul și s-a împărțit moartea” (Ava Dorotei, *Învățătura* 1), întrucât „prin cădere omul a murit față de Dumnezeu, și trăiește prin propria sa fire” (Macarie cel Mare 12, 2), care a devenit pentru el împotriva firii. Și „când omul a căzut, s-a supus neorânduiei în toate privințele, atât în sine însuși, cât și în toate legăturile sale” (Teofan Zăvorâtul, *op. cit.*).

În firea omului, care ieșise nevinovată din mâinile Făcătorului, toate necesitățile, toate năzuințele omenești, care exprimă natura și însușirile aparte ale puterilor ce-o alcătuiesc, erau conglăsuite armonios: cele inferioare slujeau intereselor celor superioare și erau controlate de către acestea, iar asupra tuturor se înălța și domnea duhul (*ibidem*).

Ca urmare a înstrăinării de Dumnezeu – Izvorul Suprem al vieții și ființării –, în firea omului au fost dezorganizate din temelie necesitățile, puterile și capacitățile, dezorganizare manifestată mai ales prin încălcarea armoniei comunicării dintre ele (Ioan Cassian Romanul, *Convorbiri* 23,

13). Dizarmonia a înlocuit armonia; duhul nu a mai putut stăpâni sufletul și pune rânduială în el, iar prin el și în trup; în schimb, el însuși a ajuns putere slujitoare (Zarin, *op. cit.*), fiindcă necesitățile sufletești și trupești au început să se afirme cu mai multă stăruință și mai palpabil – și omul s-a cufundat cu toată ființa sa în robia simțurilor. În el au precumpănit sufletescul și trupescul, încât a devenit sufletesc și trupesc. „Aflând o mulțumire strâmbă în „libertatea” sa și lepădând slujirea lui Dumnezeu, sufletul a rămas fără supunerea de care se bucura înainte din partea trupului, și întrucât l-a părăsit de bunăvoie pe Domnul cel Preaînalt, nu l-a putut ține sub voia sa pe slujitor și nicidecum n-a mai putut să capete supunerea trupului, așa cum ar fi putut dacă ar fi rămas el însuși supus lui Dumnezeu – pentru că atunci a început trupul a pofti împotriva duhului (v. Gal. 5, 17)” (Fericitul Augustin, *Despre cetatea lui Dumnezeu*, cartea 13, cap. XIII). „Și acum, simțurile cârmuiesc judecata în duna înrâuririi acesteia asupra lucrării voii, iar inima nu se supune dovezilor judecății – și între ele are loc o deplină dezbinare și în sufletul omului” (Ioan Cassian *Convorbiri* 23, 13). Din pricina acestei dizarmonii lăuntrice, în sufletul celui dintâi om s-a creat un teren prielnic pentru dezvoltarea „obiceiurilor rele” – a patimilor. Odată cu păcatul, „Adam, călcând porunca, a primit în sine plămada patimilor vătămătoare”, „pământ

bun pentru draci ca să semene în noi răul” (Macarie cel Mare 24, 2). Un astfel de „pământ” este „pofa” (*concupiscentia*), care, după Antonie cel Mare, „este rădăcina patimilor, care sunt înrudite cu întunericul”. Cuviosul Ioan Cassian privește pofa ca pe pricina lăuntrică și generală a tuturor viciilor, păcatelor și dorințelor trupești, și tocmai acest lucru este exprimat atunci când ea este numită „legea păcatului”, „dulceața păcatului” (Teodor al Edessei) sau, totuna, „păcat strămoșesc” (Ioan Cassian *Convorbiri* 23, 12) – ori, așa cum spune episcopul Teofan¹, „egoism”. Rostind lăuntric hotărârea: „O să mă aranjez singur”, omul a căzut în egoism, și prin acest egoism a primit în el sămânța patimilor rele, care nu își au rădăcina în fire, ci vin din egoism (Teofan Zăvorâtul, *Comentariu la Epistola către Romani* 7, 14). Această „plămadă a patimilor” s-a transmis întregului neam omenesc, fiindcă nu doar „Adam a primit în el plămada relelor patimi, ci și cei născuți din el, și întregul lui neam, prin moștenire, au devenit părtași ai plămadei acesteia” (Macarie cel Mare 24, 2). Și așa, plămada patimilor rele a dospit neamul lui Adam cel vechi (*ibidem*; vezi și Ioan Cassian, *Convorbiri* 23, 12). De aceea, noi toți, fiii acestui întunecat, suntem părtași ai aceleiași putori. Noi toți, care ne tragem din sămânța lui Adam, ne-am îmbolnăvit de aceeași boală de care s-a îmbolnăvit el (Macarie cel Mare 30,

¹ Este vorba despre Sfântul Teofan Zăvorâtul (*n. tr.*).

8). Acum, păcatul este deja înăscut, și el crește încă din copilărie în sufletul fiecăruia, odată cu el, educându-l și învățându-l tot ce e rău (Macarie cel Mare 41, 1; vezi și 5, 3). Așadar „răul și patimile nu se află în om din fire” (Ioan Scărarul, Cuvântul 26, 67; vezi și 26, 105). „Din fire, sufletul este nepătimaș. Patimile sunt un adaos de care este vinovat însuși sufletul” (Isaac Sirul, Cuvântul 25). „Patimile păcătoase nu trăiesc în noi în urma unei legi a firii. Dumnezeu a zidit firea noastră curată de patimi. Acestea vin și se nasc nemijlocit din egoism și nu își au temeiul în vreun lucru firesc” (Teofan Zăvorâtul, *Comentariu la Epistola către Romani* 7, 17; vezi și 3, 12; 8, 13; Macarie cel Mare 4, 8; 46, 5; 1, 7; Varsanufie și Ioan, răspunsul 243 ș.a.). Grigorie al Nyssei spune: „Nu este drept să punem temeiul dispoziției pătimase pe seama firii omenești, care este zidită după chipul lui Dumnezeu” (*Despre facerea omului*, cap. 18). „Fiecare dintre noi vine pe lumea aceasta doar cu sămânța tuturor patimilor, care este iubirea de sine. Mai apoi, prin viața și activitatea liberă a omului, sămânța aceasta se dezvoltă, crește și se manifestă ca arbore mare, care cu ramurile sale acoperă toată păcătoșenia noastră” (Teofan Zăvorâtul, *Schiță...*).

Pe scurt, judecățile asceților pot fi formulate astfel: patimile sunt inerente firii fiecărui om în virtutea obârșiei noastre comune, întrucât ne tragem din protopărintele Adam, care a păcătu-

it; în al doilea rând, în Adam ele se manifestă ca expresie caracteristică a întregii firi a omului, zidite de Dumnezeu și stricate prin păcat.

În om, care a moștenit de la protopărintele Adam un teren pregătit pentru patimi, care a primit de la el „plămada relelor patimi”, dezvoltarea acestora ține, în sine, de libertatea persoanei. „Feluritele porniri către un păcat sau altul vin din stricăciunea firii noastre, satisfacerea lor ține însă de voia noastră” (*ibidem*). Terenul comun pentru sădirea și dezvoltarea cu ușurință a patimilor este, precum am spus mai înainte, păcătoșenia generală a firii omenești (Ioan Cassian, *Convorbiri* 24, 15; Efrem Sirul). În particular, Părinții asceți arată mintea cea „lacomă de gânduri” (Cuviosul Isihie; vezi și Ioan Cassian, *Convorbiri* 23) și de „închipuiri păcătoase” (Evanghrie Monahul), din care apar inițial patimile (Isaac Sirul, Cuvântul 81). Sfântul Grigorie al Nyssei afirmă că toate patimile vin din lucrarea cea rea a minții, din întunecarea rațiunii. „Lucrarea cea rea a minții” reprezintă terenul, condiția indispensabilă, factorul esențial al originii, întăririi și dezvoltării patimilor. Drept principală componentă, principal element constitutiv al patimii, drept „sămânță”, ca să zicem așa, din care mai apoi crește un întreg arbore pătimăș, slujește „gândul rău și desfătarea de el” (Ioan Cassian, *Despre așezămintele mănăstirești* 6, 3). „Când vei primi o închipuire privitoare la vreo desfătare a

simțurilor, ia seama ca nu cumva să fii îndată furat de ea”, sfătuiește Antonie cel Mare. În sensul acesta, „gândurile” sunt, după expresia lui Grigorie Sinaitul, „cuvinte ale dracilor și înainte-mergătoare ale patimilor”, întrucât năvălirile patimilor încep prin gânduri subțiri (Isaac Sirul, Cuvintele 39, 48). Prin gândurile acestea, cărora Părinții asceți le-au dat numele de „gânduri rele și stricate”, „necurate, de rușine”, „trupești, pătimășe” și așa mai departe, fiecare patimă devine stăpână a omului înrobite de ea. „Dacă inima se va arunca în întunecarea gândurilor necurate, începe să fie trasă parcă voia sa și cu silnicie spre lucrul pătimăș” (Teofan Zăvorâtul, *Calea spre mântuire*). Ca atare, de la nevoitor se cere trezvie și prevedere, ca nu cumva, atunci când năvălesc gândurile rele, să le îngăduie în inimă, fiindcă din gândul rău vine deja păcatul (Macarie cel Mare 16, 1). Răul făcut inițial de protopărinții noștri a constat în aceea că oamenii s-au abătut de bunăvoie de la **gândul cel convenit**: la fel și sufletul neîmpărtașit de harul dumnezeiesc s-a umplut de marea putoare a gândurilor viclene și a gândurilor de rușine (*ibidem*). Astfel, momentul formator inițial al oricărei patimi este „gândul cel rău”.

Toate „gândurile cele rele” ca „sămânță vătămătoare a gândurilor de rușine” vin, potrivit învățăturii asceților, de la diavol. „Vrăjmașul pune în noi gânduri necurate: de semeață cugetare, de

Respect slavă deșartă, de zavistie, de clevetire..." (Efrem Sirul). Evagrie Monahul spune că demonii aduc în suflet reprezentări ale lucrurilor materiale, și după aceste reprezentări ne putem da seama ce demon se apropie (Evagrie Monahul). De aceea, și gândurile respective sunt numite „drăcești” (*ibidem*; Grigorie Sinaitul: „Gândurile sunt cuvinte ale dracilor”, „semănătură a diavolului” (Nil Sinaitul). La Părinții asceți găsim o demologie – învățătură despre acțiunile demonilor asupra omului – destul de amănunțită, și ei recunosc cu toții că multe dintre gânduri, și de altfel cele mai primejdioase, ascunse sub masca bineului, sunt insuflate de către diavol (Ioan Cassian, *Convorbiri* 1, 19-20; 7, 9).

Gândurile deșarte, rele ne tulbură împotriva voii noastre și ne amăgesc aproape fără să ne dăm seama, intrând în noi pe nesimțite și cu atâta șiretenie, încât cu greu le putem recunoaște. Apariția lor nu depinde de noi, însă primirea sau respingerea lor ține de voia noastră (Ioan Cassian, *Convorbiri* 1, 17; Efrem Sirul; Teodor al Edessei ș.a.). „Ca gândurile să tulbure sufletul ori să nu îl tulbure, aceasta nu ține de noi – dar ca să ne părească pentru mult timp ori să nu ne părească, să pună în mișcare patima ori să n-o pună, aceasta ține de noi” (Evagrie Monahul, *Despre cele opt gânduri ale răutății*). Nimeni nu poate fi amăgit de diavol dacă nu va vrea să se învoiască la aceasta (*ibidem*; Ioan Cassian, *Convorbiri* 7, 8).

„Dracii seamănă în noi doar gânduri, străduindu-se ca prin mijlocirea lor să ațâțe sufletul la păcat” (Evagrie Monahul). „Gândul viclean, dacă află intrare în suflet, îl îndulcește pe acesta cu gânduri viclene, ca mai pe urmă să îl omoare. Și se face gândul viclean ca o cursă în suflet, și cu nimic nu poate fi alungat din el, fără numai cu rugăciune, cu lacrimi, cu înfrânare și priveghere” (Efrem Sirul). Și dacă omul nu va alunga, nu va îndepărta de la sine gândurile viclene, acestea, „prinzând rădăcini în noi”, devin pierzătoare pentru sufletul omenesc, și la început „întunecă mintea”, pe urmă „o pogoară în pierzare deplină” (Evagrie Monahul). „Împungând ochiul sufletesc, gândurile ne orbesc, așa încât și de poruncile cele mai bune să ne folosim în cel mai rău chip” (Nil Sinaitul). Ele „răspândesc mintea cu cele pământești și stricăcioase, nu-i îngăduie să-L îndrăgească pe Dumnezeu ori să-și aducă aminte de Domnul” (Macarie cel Mare 15, 3). Ele „fură înțelegerea inimii” și dau sufletul spre răpire (Nil Sinaitul). Astfel, gândul pătimăș devine „izvor și reazim al stricăciunii sufletului nostru” (Ioan Carpatul) și prin însuși caracterul său plăcut ne face robi ai săi (Efrem Sirul).

Gândurile principale sunt opt, din care vin toate celelalte gânduri. Primul gând este cel al lăcomiei pântecelui, iar după acesta – cel al curviei; cel de-al treilea este al iubirii de arginți, cel de-al patrulea – al întristării; cel de-al cincilea – al mâ-